

Stockholm 2011-05-04

Kulturdepartementet
103 33 Stockholm

Yttrande på SOU 2019:35, Demokrativillkor för bidrag till civilsamhället

Om Sveriges Hembygdsförbund, SHF.

Sveriges Hembygdsförbund är riksförbund för hembygdsväsendet vars huvudsakliga ändamål är att tillvarata det lokala kulturarvet och föra kunskapen vidare till nya generationer. Vi är uppbyggda som en folkrörelseorganisation där medlemmarna är individuellt anslutna till drygt 2 000 lokala föreningar, som i sin tur är anslutna till 26 regionala förbund som i sin tur är anslutna till riksförbundet. Samtliga anslutna föreningar och förbund är autonoma juridiska personer med egna stadgar och årsmöten. Antalet medlemmar med förtroendeuppdrag, dvs. utsedda av årsmöten till styrelser, valberedningar eller revisorer beräknas till omkring 20 000. SHF har 7 anställda tjänstemän (2019).

Sveriges Hembygdsförbund har tagit initiativ till en gemensam värdegrund för folkrörelsen:
"Hembygdsväsendet är en del av det levande samhället. Den skapar broar mellan det förgångna, nutiden och framtiden. Hembygdsväsendet har ett humanistiskt och demokratiskt synsätt. Den är öppen för alla, oavsett bakgrund. Den respekterar kulturarvets skiftande former i tid och rum. Hembygdsarbetet skapar gemenskap, trygghet och identitet. Intresset för kulturarvet är drivkraften i engagemanget för hembygden. Här möts alla generationer."

Värdegrunden antogs av riksförbundet 2008 och därefter av de regionala förbunden. Vi rekommenderar lokala föreningar att anta den och 2019 har ca 500 föreningar fört in den i sina stadgar. 2017 antog SHF en gemensam vision för hembygdsväsendet: *En levande hembygd öppen för alla.*

Generella synpunkter på remissen

Vi stödjer de föreslagna demokrativillkoren eftersom vi anser att det offentliga inte ska fördela ekonomiska bidrag till föreningar som aktivt motarbetar demokrati och mänskliga rättigheter.

Vi vill framhålla vikten av att alla regleringar av relationen civilsamhälle och statsmakt inte får oönskade konsekvenser. Det är en central uppgift för civilsamhället att upprätthålla demokratin i samhället och ideella organisationer bör ha möjlighet att med respekt för sin autonomi och organisering kunna arbeta aktivt för att påverka organisationer med en antidemokratisk agenda i mer demokratisk riktning, något som kan innebära kontakter och dialog. En sådan arbetsmetod kan medföra problem med gränsdragning för en bidragsgivande myndighet.

Vi vill betona vikten av hänsyn till stora riksorganisationer och paraplyorganisationers svårighet att följa upp vad som händer inom de anslutna föreningarna. Det följer av vår värdegrund att vi aktivt vill stävja odemokratiska tendenser inom vår folkrörelse och agera om någon företrädare agerar på ett sätt som strider mot demokratis grundprinciper eller de mänskliga rättigheterna. Storleken och karaktären på vår organisation innebär dock begränsade kontrollmöjligheter. Det som händer lokalt blir ofta inte känt för oss. Av detta följer att vi måste ha tid att agera innan myndigheten fattar beslut som påverkar bidraget.

Vi vill betona att tillämpningen av demokrativillkoret måste vara rimligt i proportionerligt hänseende och att det inte bör öka den administrativa bördan vare sig för bidragsgivande myndigheter eller för mottagande organisationer. Vi bedömer att organisationer utan långsiktiga organisationsstöd som förlitar sig mer på projektmedel och verksamhetsbidrag från olika myndigheter kommer att få en större arbetsbörda vid ansökningar än organisationer som uppbär organisationsbidrag från en och samma myndighet inom vars område man är en väl känd och etablerad aktör.

Utredningen motiverar demokrativillkoret med hänvisning till samhällets grundläggande värderingar och övergripande politiska mål. Vi vill framföra att synen på hur detta ska uttolkas kan ändras över tid och beroende på politisk majoritet, vilket händelser i vår omvärld vittnar om. Det är inte givet att civilsamhällets organisering och initiativ stämmer överens med de politiska målsättningar som är rådande för mandatperioden. Civilsamhällets bidrag till samhällsutvecklingen och välfärden kan värderas på diametralt olika sätt beroende på politisk majoritet och det är principiellt viktigt att demokrativillkoren inte används för att ge staten ett tolkningsföreträde i frågan om civilsamhällets bidrag till samhällsutveckling och välfärd. Vi vill framföra att motiven för demokrativillkoren kan tjäna andra politiska syften och öppna för oönskad styrning av det civila samhället.

Synpunkter på utredningens förslag till demokrativillkor (kap 8)

Vi instämmer med förslagen till demokrativillkor (8.1)

Angående resonemanget om samarbetsorganisationer, riksorganisationer och paraplyorganisationer (8.1.1), saknar vi en beskrivning som överensstämmer med vår egen organisation. Vi är ett riksförbund som uppbär statligt stöd. Detta stöd fördelas dock inte vidare utan används huvudsakligen för att erbjuda stöd för verksamhetsutveckling och service som medlemsföreningarna kan använda sig av på frivillig basis. En andel av våra medlemsföreningar kommer under ett verksamhetsår i praktiken inte att använda sig av den verksamhet som statsbidraget finansierar.

Ang. särskilda skäl (8.1.7), vill vi understryka vikten av proportionalitet. med vår egen organisation som exempel. Som riksförbund för 2000 föreningar och 26 regionala förbund mottar vi årligen ca 3 mkr i statsbidrag. Bidraget gör det möjligt att erbjuda föreningar stöd för verksamhetsutveckling inom olika områden. Det förefaller orimligt att hela det stödet ska riskeras på grund av en enskild

företrädares agerande i en lokalförening, ett agerande som inte helt säkert kommer till vår kännedom. Vi kan tydligt ta avstånd från ett agerande som strider mot demokrativillkoren, men i övrigt är våra möjligheter begränsade. Vi kan inte själva fatta beslut om uteslutning av medlem i lokalförening. Vi kan inte heller själva fatta beslut om uteslutning av lokalförening, då dessa är anslutna till regionala hembygdsförbund. Vi kan ställa krav på att man agerar från regionalt och lokalt håll, men samtidigt har våra medlemsföreningar och regionala förbund en autonom ställning inom organisationen. Det är centralt för oss som folkrörelseorganisation att respektera den lokala och regionala autonomi och införandet av demokrativillkor får inte medföra att vi tvingas till en oönskad omorganisering med ökad centralstyrning inom vår egen organisation.

Ang. bevisbörda i tillämpning (8.2)

Stora riksorganisationer och paraplyorganisationer har, som redan anförts, i praktiken svårt att kontrollera huruvida demokrativillkoret är uppfyllt i alla delar, främst i frågan om enskilda företrädares agerande. Om bevisbördan faller på den sökande organisationen kan stora organisationer endast hävda demokrativillkorets uppfyllande utifrån vad man rimligen kan antas veta om lokala företrädares agerande. Antalet företrädare inom Sveriges Hembygdsförbund (dvs. personer med förtroendeuppdrag hos anslutna föreningarna och förbund) uppskattas till ca 20 000. I ljuset av detta är det återigen viktigt med proportionalitet, samt att ambitionsnivån står i relation till bidragets storlek och de resurser som myndigheten har för bidragsgivningen.

Synpunkter på utredningens förslag ang. reglering av demokrativillkoret (9)

Vi värdesätter enhetlighet i bedömningen, att demokrativillkoren är likalydande oavsett bidragsgivande myndighet, och i tillämpning. Vi tillstyrker därför de föreslagna ändringarna av bidragsförordningarna som ett bättre alternativ till en lag, och att en särskild förordning införs för de statsbidrag som idag inte regleras av lag eller förordning.

Ang. demokrativillkor i kommuner och regioner (9.2), konstaterar vi att det utredningen inte berör konsekvensen av att en kommun eller region, vid eventuellt införande av likalydande demokrativillkor som i statlig bidragsgivning, kan göra en annan bedömning av demokrativillkorets uppfyllande för en lokal eller regional verksamhet som tillhör en riksorganisation.

Synpunkter på utredningens förslag om stöd och samverkan (kap 10)

En organisation kan motta statsbidrag från olika myndigheter. SHF mottar organisationsbidrag från två myndigheter, verksamhetsbidrag från ytterligare en myndighet och det är inte ovanligt med projektstöd från ännu en myndighet. Vi konstaterar att ansökningsperioder, tidpunkt för beslut och villkor för redovisning är mycket varierande. Vi har därför länge efterlyst en bättre samordning, t ex beträffande krav på ekonomisk redovisning, och att beslut om bidrag om organisationsbidrag kan

fattas i rimlig tid i början av året. I dagsläget får vi t ex vänta till april på beslut om organisationsbidrag. Det skulle skapa större tydlighet och minska det administrativa arbetet för oss om vi inte var tvungna att beskriva vår verksamhet på helt skilda sätt. Vi ser därför ett stort behov av ökad samverkan mellan myndigheterna, inte endast ifråga om bedömning av demokrativillkorets uppfyllande. En gemensam utbildningsinsats och kunskapsstöd för bidragshandläggare från olika myndigheter bör därför vara värdefullt. Det är rimligt att Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) får ett uppdrag att stödja bidragsgivande myndigheter, men myndigheten bör inte ges en status som expertmyndighet inom ett så vittfamnande område som civilsamhällets organisering och verksamhet. Om MUCF därtill ska stödja tillämpning av demokrativillkoret i kommunal och regional bidragsgivning, ligger det nära till hands att MUCF:s värdering uppfattas som normerande och att bidragshandläggare lokalt och regionalt därmed inte kommer att göra den självständiga bedömning som de bör göra.

Synpunkter på utredningens förslag ang. återkallelse och krav (11)

Det är centralt att beakta organisationens möjlighet att agera genom att ta avstånd eller vidta andra adekvata åtgärder, om det vid granskning skulle uppdagas förhållanden som strider mot demokrativillkoret. Detta mot bakgrund av vad som tidigare anförts gällande stora riksorganisationers och paraplyorganisationers begränsade kontrollmöjligheter. För att inte riskera organisationens finansiering bör detta kunna hanteras skyndsamt från bägge parter, för att undvika att en organisation förlorar finansiering och tvingas till drastiska beslut om uppsägning av personal och dyl.

Synpunkter på utredningens förslag ang. överklagande (12)

Vi instämmer i bedömningen att rättssäkerheten för sökande organisationer bör stärkas genom utökade möjligheter till överklagande. Det gäller inte minst beslut om återkallelse av beviljat bidrag. Vi uppfattar också att den rättsliga regleringen av överklagande ska vara enhetlig för all bidragsgivning. Vi delar utredningens bedömning att det inte bör införas en generell reglering som innebär att beslut om organisationsbidrag alltid ska få överklagas, men då är det särskilt viktigt att myndigheter som fördelar generella organisationsbidrag har möjlighet till långsiktig och jämn fördelning av bidragen. I fallet med Naturvårdsverkets bidrag till ideella miljöorganisationer 2019, fick samtliga organisationer acceptera en sänkning till 25 procent mot föregående år till följd av politiska beslut. Sådan kraftig minskning av organisationsbidrag är inte rimlig om stödet ska vara generellt och bidra till finansiering av organisationens kärnverksamhet.

För Sveriges Hembygdsförbund

Jan Nordwall
Generalsekreterare